

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КІПЕР ОЛЕГ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.123.1:343.131 (477)

ПРОЦЕСУАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ СЛІДЧОГО
ЯК ГАРАНТІЯ ВСЕБІЧНОГО, ПОВНОГО
Й НЕУПЕРЕДЖЕНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ЩЕНКО Андрій Володимирович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики та судової медицини;

кандидат юридичних наук, доцент
ТУМАНЯНЦ Ануш Робертівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться « ____ » _____ 2017 р. о ____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року (далі – КПК України) суттєво і принципово змінив правову регламентацію всього кримінального судочинства та досудового розслідування і, зокрема, запровадив низку законодавчих заходів щодо зміцнення становища та підвищення ролі органів прокуратури і суду у кримінальному судочинстві. На жаль, цього не можна сказати про органи досудового розслідування і слідчого, процесуальні повноваження якого суттєво обмежені у діючому КПК України, а його процесуальна самостійність взагалі зведена до мінімального рівня.

У змагальній формі кримінального провадження, до якого прагне вітчизняне судочинство, без якісного розслідування не може бути ефективного правосуддя. Тільки від процесуально самостійного слідчого можна вимагати здійснення об'єктивного, неупередженого та всебічного дослідження обставин кримінального провадження. У протилежному випадку, він буде виконувати волю контролюючих і наглядових суб'єктів, не маючи права на власну думку, на внутрішнє переконання, тобто, перетвориться в оформлювача слідчих дій та виконавця процесуальних рішень прокурора, слідчого судді, керівника органу досудового розслідування. Тому питання про процесуальну самостійність слідчого у реформованому кримінальному процесуальному законодавстві України є досить гострим і актуальним.

Проблеми процесуального статусу слідчого через їх величезну практичну значущість завжди перебували в центрі уваги вчених і практиків. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців і юристів-практиків варто виділити роботи Ю.П. Аленіна, В.Б. Андрусяка О.В. Бауліна, В.Л. Буднікова, О.О. Власова, М.С. Городецької, І.Д. Гончарова, Ю.О. Гришина, А.П. Гуляєва, І.В. Гловюк, В.О. Гринюка, В.С. Зеленецького, А.В. Іщенко, П.В. Коляди, О.М. Ларіна, О.І. Марочкіна, О.І. Литвинчука, Л.М. Лобойка, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, Ю.В. Манаєва, В.А. Осмолян, С.С. Охріменко, М.А. Погорецького, А.А. Рева, С.В. Слинська, О.А. Солдатенко, С.М. Стахівського, З.Д. Смітійко, О.Ю. Татарова, В.М. Тertiшника, А.Р. Туманянц, В.І. Фаринника, І.В. Чурикової, Г.В. Юркової та ін. Проте більшість цих досліджень були присвячені питанням процесуального статусу слідчого взагалі або ґрунтувалися на законодавстві, що втратило чинність.

Окремо слід виділити монографію О.В. Бауліна та Н.С. Карпова «Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії» 2001 року та дисертаційне дослідження С.С. Охріменко «Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого» 2007 року, в яких комплексно досліджені питання процесуальної самостійності слідчого, але вони також ґрунтувалися на кримінально-процесуальному законодавстві України, що втратило чинність.

У сучасній українській доктрині на основі КПК України 2012 р. інститут процесуальної самостійності слідчого комплексно не досліджувався.

Враховуючи те, що чинний КПК України принципово змінив процесуальне становище слідчого у кримінальному провадженні, питання процесуальної самостійності слідчого у досудовому розслідуванні набувають особливої актуальності та потребують комплексного і системного дослідження, зокрема, в частині визначення процесуального становища слідчого та функціональної спрямованості його діяльності, з'ясування сутності, значення, змісту та меж процесуальної самостійності слідчого, визначення ролі процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Удосконалення сучасного кримінально-процесуального законодавства та забезпечення його ефективності в умовах правової реформи» на 2011-2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 рр. (ДРН 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 рр. (ДРН 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у формуванні сучасної концепції процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні, а також формулюванні теоретичних висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного КПК України та практики його застосування у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися такі завдання:

визначити процесуальне становище слідчого та функціональну спрямованість його діяльності;

з'ясувати сутність та значення процесуальної самостійності слідчого;

розкрити зміст та межі процесуальної самостійності слідчого;

виявити роль процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження;

визначити сутність внутрішнього переконання слідчого як підґрунтя його процесуальної самостійності;

охарактеризувати систему процесуальних повноважень слідчого у кримінальному провадженні;

розкрити форми та процесуальний порядок взаємодії слідчого із прокурором, слідчим суддею, керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами у кримінальному провадженні;

виявити існуючі колізії та прогалини правового регулювання і практики реалізації процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні та розробити конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного КПК України та правозастосовної практики.

Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні правовідносини, що виникають в процесі реалізації слідчим своїх процесуальних повноважень.

Предметом дослідження є процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс сучасних методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу з'ясовано сутність поняття «слідчий», «процесуальна самостійність слідчого», «внутрішнє переконання слідчого», «взаємодія» слідчого з іншими суб'єктами провадження у кримінальному провадженні (п.п. 1.1, 2.1, 3.1, 3.3, 3.4). Історичний метод застосовано при аналізі історичного шляху становлення ідеї процесуальної самостійності та незалежності слідчого у кримінальному провадженні (п. 2.1). За допомогою методу системно-структурного аналізу визначено зміст та межі процесуальної самостійності слідчого (п.п. 2.2, 3.2), досліджено систему самостійних повноважень слідчого (п. 3.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався в процесі порівняння норм діючого КПК України з нормами КПК України 1960 року, а також з нормами законодавства окремих зарубіжних держав (п.п. 1.1, 1.2, 2.1). Логіко-нормативний метод та метод моделювання використовувалися для формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного КПК України (п.п. 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4). Статистичний метод використовувався при обґрунтуванні наукових положень даними судової статистики (п. 1.2, 3.2,). Всі ці методи використовувалися у взаємозв'язку, що забезпечило достовірність і об'єктивність наукових результатів.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, що стосуються сфери кримінального судочинства, акти кримінального процесуального законодавства України та окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення судової практики Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, статистичні дані Генеральної прокуратури України за 2013–2016 рр. а також рішення місцевих судів України, в тому числі, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень. При написанні дисертації враховано особистий досвід роботи автора в органах прокуратури України з 2001 по 2014 роки.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у сучасній вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням інституту процесуальної самостійності слідчого на основі положень КПК України 2012 р. та матеріалів правозастосовної практики.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

визначено елементи процесуальної самостійності слідчого, які мають забезпечувати всебічність, повноту та неупередженість розслідування, а саме такі повноваження: починати досудове розслідування; самостійно визначати напрямки розслідування; приймати процесуальні рішення у кримінальному провадженні; самостійно визначати порядок і послідовність проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій; проводити оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням;

обгрунтовано необхідність надання слідчому можливості оскарження вказівок прокурора з найважливіших питань розслідування та їх невиконання до розгляду їх прокурором вищого рівня, а саме щодо повідомлення про підозру, кваліфікації кримінального правопорушення та обсягу підозри, складання обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, закриття провадження, та її нормативного закріплення;

запропоновано з метою гарантування процесуальної самостійності слідчого надати йому право самостійно відсторонитися від проведення досудового розслідування шляхом подання рапорту про це керівнику органу досудового розслідування у разі визнання прокурором вищого рівня законними вказівок або доручень прокурора з найважливіших питань розслідування;

обгрунтовано доцільність надання слідчому права самостійно приймати рішення про проведення такої слідчої (розшукової) дії, як освідування особи (ст. 241 КПК України) та негласних слідчих (розшукових) дій: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) та спостереження за особою (ст. 269 КПК України);

запропоновано врегулювати у КПК України порядок офіційного звернення та отримання рішення прокурора про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування, закриття кримінального провадження з відповідних підстав, проведення слідчих (розшукових) дій, які проводяться за рішенням прокурора, шляхом звернення слідчого з клопотанням про прийняття відповідного рішення або проведення відповідної слідчої дії до прокурора, який невідкладно або протягом доби повинен його вирішити та винести відповідну постанову;

обгрунтовано доцільність закріплення у КПК України обов'язку керівників оперативних підрозділів вживати заходів для максимального сприяння та надання допомоги слідчому, прокурору при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій протягом трьох діб з моменту встановлення факту вчинення кримінального правопорушення або отримання заяви чи повідомлення про це, для чого слідчий, прокурор звертаються з відповідним дорученням;

удосконалено:

поняття процесуальної самостійності слідчого, під якою слід розуміти загальне положення досудового розслідування, що є засобом реалізації принципу всебічного, повного та неупередженого встановлення обставин кримінального провадження та має конкретно визначений зміст;

деталізацію змісту процесуальної самостійності слідчого та формулювання деяких його елементів, зокрема таких: 1) повноваження слідчого приймати процесуальні рішення та пред'являти законні вимоги, що є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами; 2) повноваження слідчого проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії на території, що знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування, який зобов'язаний її виконати; 3) повноваження слідчого відстоювати (захистити) свою процесуальну самостійність передбаченими законом засобами;

визначення функціональної спрямованості діяльності слідчого, зокрема обґрунтовано, що слідчий у кримінальному провадженні реалізовує по суті дві кримінально-процесуальні функції – досудове розслідування та обвинувачення;

визначення меж процесуальної самостійності слідчого, які сформульовано як певні обмеження самостійних прав слідчого при провадженні досудового розслідування і необхідність отримання відповідних рішень або погоджень прокурора, керівника органу досудового розслідування чи дозволу слідчого судді;

дістало подальшого розвитку:

обґрунтування тези, що внутрішнє переконання слідчого це принципове положення, яке є підґрунтям формування його процесуальної самостійності у кримінальному провадженні;

теза про необхідність передбачити у КПК України повноваження слідчого за кожною заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення виносити протягом 24 годин з моменту реєстрації такої заяви чи повідомлення вмотивоване рішення, а саме: постанову про внесення чи відмову у внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) про кримінальне правопорушення з обов'язковим повідомленням про це учасникам провадження, а також право зацікавлених осіб на оскарження факту незаконного початку кримінального провадження з подальшим вилученням даних з ЄРДР;

обґрунтування необхідності окремого законодавчого закріплення обов'язку слідчого виносити вмотивоване рішення у вигляді постанови у випадку відмови в наданні доступу до матеріалів у порядку ст. 221 КПК України для забезпечення можливості її оскарження до слідчого судді, для чого передбачити у ст. 303 КПК України право на таке оскарження;

теза про невиправдану практичну ускладненість порядку застосування такого заходу як особисте зобов'язання та запропоновано змінити його, наділивши слідчого правом самостійно своєю постановою застосовувати цей захід;

обґрунтування необхідності законодавчого закріплення такого способу отримання доказів, як прийняття предметів, речей та документів, у випадку їх добровільного надання юридичними чи фізичними особами з власної ініціативи та їх долучення до матеріалів провадження в якості доказів за постановою слідчого, прокурора;

теза про необхідність передбачити у КПК України право слідчого порушувати перед прокурором питання про притягнення працівників оперативних підрозділів до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання письмових доручень та вказівок слідчого, після чого прокурор звертається з відповідним поданням до керівника оперативного підрозділу;

положення про необхідність надання слідчому права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу досудового розслідування та надання цьому положенню нормативного закріплення шляхом внесення відповідних доповнень до параграфу 3 Глави 26 «Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» КПК України;

теза про необхідність законодавчого закріплення існуючої на практиці такої форми взаємодії слідчого і оперативних підрозділів, як створення та діяльність спільних слідчо-оперативних груп з метою ефективного розслідування складних і великих за обсягом кримінальних проваджень, а також злочинів, що набули суспільного резонансу, або вчинених на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України та інших держав.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідницькій роботі – для подальших досліджень у сфері процесуальної діяльності слідчого у кримінальному провадженні;

правотворчій діяльності – для удосконалення правової регламентації інституту процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні, зокрема при підготовці проекту змін до КПК України (Акт впровадження Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України № 04-18/12-815 від 24 квітня 2017 р.; проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України»);

правозастосовній діяльності – для забезпечення дотримання процесуальної самостійності слідчого у досудовому провадженні (Акт впровадження Генеральної прокуратури України від 5 травня 2017 р.);

навчальному процесі – при викладанні нормативної дисципліни «Кримінальний процес», спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій (Акт

впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 27 березня 2017 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено та схвалено на міжкафедральному семінарі кафедр кримінального процесу та криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження були оприлюднені на: Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права та процесу» (м. Кривий Ріг, 12 червня 2015 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретичні аспекти організації досудового розслідування» (м. Харків, 4 грудня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 3 березня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства (до 70-річчя д. ю. н., професора Аленіна Юрія Павловича) (м. Одеса, 21 квітня 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 12 публікаціях, у тому числі у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, а також у 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (277 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, із них основного тексту – 183 сторінки, додатків – 15 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація результатів дослідження, зазначається про публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Сучасний стан процесуального становища слідчого у кримінальному провадженні України» складається з двох підрозділів, в яких розглянуто слідчого як суб'єкта кримінального провадження, його процесуальне становище у сучасному кримінальному провадженні України, функціональну спрямованість його процесуальної діяльності.

У **підрозділі 1.1. «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження»** визначено місце слідчого в системі суб'єктів кримінального провадження.

Встановлено, що слідчий належить до групи суб'єктів провадження, які виконують функцію обвинувачення, входить до складу органів досудового розслідування та характеризується наступними ознаками: а) на нього покладається обов'язок провадження кримінально-процесуальних дій з розслідування кримінальних правопорушень; б) його діяльність носить публічно-правовий характер, оскільки він наділений державними повноваженнями; в) до нього пред'являється вимога незацікавленості в результатах кримінального провадження; г) для розмежування компетенції слідчих різних підрозділів органів досудового розслідування у кримінальному провадженні встановлюється підслідність; д) слідчий реалізує свої процесуальні повноваження лише на стадії досудового розслідування.

Компетенція слідчого полягає у проведенні досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його відання, що здійснюється з використанням державно-владних повноважень, якими його наділено законом. Повноваження слідчого визначаються обсягом наданих законом прав і обов'язків, його взаємин із слідчим суддею і прокурором, керівником органу досудового розслідування, а також з оперативними підрозділами. Аналіз положень КПК України дає підстави констатувати не досить чітку регламентацію процесуального становища слідчого, значне звуження його повноважень і обмеження самостійності у прийнятті процесуальних рішень, що на практиці призводить до затягування досудового слідства та його неефективності.

У підрозділі 1.2. «Функціональна спрямованість діяльності слідчого у кримінальному провадженні» з урахуванням думок вітчизняних учених (І.В. Гловюк, В.О. Гринюка, А.П. Гуляєва, О.М. Ларіна, О.І. Литвинчука, О.І. Марочкіна, В.М. Савицького) обґрунтовано, що слідчий у кримінальному провадженні реалізує по суті дві кримінально-процесуальні функції, які є процесуально сумісними та не порушують принципу змагальності. Основна його функція – це досудове розслідування кримінальних правопорушень, яка полягає у всебічному, повному та неупередженому встановленні обставин, що мають значення для законного й обґрунтованого вирішення кримінального провадження. Та інша функція, яка починає реалізовуватися з моменту повідомлення певній особі про підозру і завершується (для слідчого) складанням обвинувального акту, це функція обвинувачення, що полягає у збиранні доказів, які обґрунтовують підозру чи обвинувачення, та на підставі яких слідчий здійснює повідомлення про підозру, змінює його, складає обвинувальний акт тощо.

Встановлену недосконалість діючого КПК України щодо визначення функціональної спрямованості діяльності слідчого запропоновано усунути шляхом внесення конкретних змін і доповнень до ст. 40 Кодексу. Йдеться про визначення слідчого як центральної та головної фігури досудового розслідування, покладання на нього обов'язку всебічного, повного та об'єктивного розслідування кримінального провадження та забезпечення його

реальними гарантіями і повноваженнями для реалізації функції розслідування, основною з яких є процесуальна самостійність слідчого.

Другий розділ «Процесуальна самостійність слідчого як основа його процесуального становища у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню сутності та значення процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні, встановленню змісту та меж процесуальної самостійності слідчого, а також ролі процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження.

У підрозділі 2.1. «Сутність та значення процесуальної самостійності слідчого» доведено, що процесуальну самостійність слідчого слід розглядати як загальне положення досудового розслідування, характерні риси якого дозволяють відокремлювати її від процесуальної незалежності слідчого, та сформульовано власне визначення цього поняття. Встановлено, що значення процесуальної самостійності слідчого полягає в тому, що вона є неодмінною умовою ефективного, всебічного, повного та неупередженого розслідування, оскільки тільки процесуально самостійний слідчий здатний всебічно, повно та неупереджено встановити всі обставини кримінального провадження, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень, і тим самим, забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

Аргументовано, що слідчий повинен залишатися процесуально самостійним суб'єктом кримінального провадження, наділеним певними повноваженнями для прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні, визначення напрямку слідства, обрання процесуальних засобів для забезпечення всебічності та повноти розслідування.

У підрозділі 2.2. «Зміст та межі процесуальної самостійності слідчого» визначено зміст процесуальної самостійності слідчого, який складається з системи елементів, кожен з яких характеризує окрему частину (аспект) процесуальної самостійності слідчого, а вся їх сукупність являє собою визначену законом можливість і здатність слідчого одноособово і самостійно приймати рішення та вчиняти процесуальні дії при розслідуванні злочинів.

Встановлено, що ключовим елементом процесуальної самостійності слідчого є його повноваження самостійно визначати напрямки розслідування, порядок і послідовність проведення процесуальних дій та нести повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення. Також до змісту цієї категорії необхідно включати і повноваження слідчого проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування; приймати процесуальні рішення та пред'являти законні вимоги, що є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами та фізичними особами.

Доведено, що важливим елементом змісту процесуальної самостійності слідчого є його право відстоювати (захистити) свою процесуальну самостійність передбаченими КПК України засобами, зокрема шляхом: 1) оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора (ст. 311 КПК України); 2) звернення до керівника органу досудового розслідування у випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді. Крім того, встановлено доцільність розширення цього елементу шляхом надання на рівні закону слідчому можливості оскарження рішень, дій та бездіяльності керівника органу досудового розслідування.

Встановлено, що межі процесуальної самостійності слідчого в КПК України чітко не визначено. Зазначено, що межі процесуальної самостійності слідчого – це певні обмеження самостійних повноважень слідчого при провадженні досудового розслідування з боку керівника органу досудового розслідування, прокурора, слідчого судді у випадках, передбачених КПК України. Констатовано значне обмеження процесуальної самостійності слідчого у прийнятті процесуальних рішень за новим КПК України 2012 року, що часом шкодить ефективному розслідуванню і призводить до затягування строків досудового розслідування.

Аргументовано необхідність закріплення у КПК України положення, що гарантувало б слідчому можливість оскарження вказівок прокурора та їх невиконання до розгляду їх прокурором вищого рівня, з найважливіших питань розслідування, а саме щодо: повідомлення про підозру; кваліфікацію кримінального правопорушення та обсяг підозри; складання обвинувального акту або закриття провадження. Також слідчому необхідно надати можливість у разі визнання прокурором вищого рівня зазначених вказівок або доручень прокурора законними, самостійно відсторонитися від проведення досудового розслідування у цьому кримінальному провадженні шляхом подання рапорту про це керівнику органу досудового розслідування.

У підрозділі 2.3. «Роль процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження» відзначено, що на слідчого як на основного суб'єкта розслідування кримінального провадження покладається обов'язок практичної реалізації засади всебічного, повного й неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, основною гарантією чого виступає його процесуальна самостійність.

Всебічність процесуальної діяльності слідчого полягає у з'ясуванні та встановленні ним усіх обставин кримінального правопорушення як викривальних, так і виправдувальних для підозрюваного та обставин, що пом'якшують і обтяжують його покарання, для прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Така всебічність також досягається шляхом висунення й перевірки різних версій вчинення кримінального правопорушення, в тому числі й виправдувальних, перевірки алібі підозрюваного, наявності необхідної оборони тощо.

Під повнотою процесуальної діяльності слідчого слід розуміти встановлення слідчим усіх фактичних обставин кримінального правопорушення та обставин, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження шляхом збирання, перевірки й оцінки такої сукупності доказів, яка є достатньою для законного й обґрунтованого вирішення провадження.

Неупередженість процесуальної діяльності слідчого полягає у безсторонньому, об'єктивному та сумлінному дослідженні обставин кримінального провадження, що в першу чергу повинно забезпечуватися його процесуальною самостійністю та незалежністю. Лише процесуально самостійний слідчий, захищений від необґрунтованого та неправомірного впливу інших суб'єктів провадження, зможе проявити неупередженість у розслідуванні. Крім цього, неупередженість слідчого забезпечується й нормами інституту відводів та самовідводів у кримінальному провадженні.

Третій розділ «Проблеми реалізації та перспективи вдосконалення процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні України» присвячений дослідженню проблем реалізації та визначенню перспектив вдосконалення основних елементів процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні.

У підрозділі 3.1. «Внутрішнє переконання слідчого як підґрунтя його процесуальної самостійності» встановлено, що внутрішнє переконання слідчого слід розглядати як принципове положення, що складає підґрунтя для формування його процесуальної самостійності у кримінальному провадженні. Аргументовано, що воно має виходити з всебічного, повного і неупередженого розгляду всіх обставин кримінального провадження, ґрунтуватися на положеннях кримінального процесуального законодавства та базуватися на доказах, зібраних у встановленому законом порядку. Всі докази мають бути перевірені з точки зору належності, допустимості, достовірності та досліджені як кожний окремо, так і в сукупності з іншими доказами.

Встановлено, що передбачений КПК України механізм вирішення спірних питань між слідчим і прокурором не спрацьовує, оскільки КПК України не надає слідчому можливості заперечувати вказівки прокурора безпосередньо прокурору вищого рівня та не виконувати їх до розгляду прокурором вищого рівня. У зв'язку з цим запропоновано доповнити частину четверту ст. 40 КПК України нормою про виключення із загального обов'язку слідчого виконувати вказівки прокурора, обов'язку виконувати вказівки з найважливіших питань розслідування (повідомлення про підозру, кваліфікацію кримінального правопорушення та обсяг підозри, складання обвинувального акту або закриття провадження) у випадку їх оскарження прокурору вищого рівня.

У підрозділі 3.2. «Процесуальні повноваження слідчого як основний прояв його процесуальної самостійності» здійснено класифікацію повноважень слідчого за функціональним призначенням та проаналізовано основні самостійні повноваження слідчого щодо прийняття процесуальних рішень та проведення процесуальних дій згідно з новим КПК України.

В результаті цього встановлено існуючі недоліки правової регламентації зазначених повноважень та запропоновано внести наступні зміни і доповнення до КПК України: 1) передбачити повноваження слідчого за кожною заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення виносити протягом 24 годин з моменту реєстрації такої заяви чи повідомлення вмотивоване рішення, а саме, постанову про внесення чи відмову у внесенні відомостей до ЄРДР про кримінальне правопорушення з обов'язковим повідомленням про це учасників провадження та правом зацікавлених осіб на оскарження факту незаконного початку кримінального провадження з подальшим вилученням даних з ЄРДР; 2) надати слідчому право самостійно приймати рішення про проведення таких процесуальних дій, як освідування особи (ст. 241 КПК України), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) та спостереження за особою (ст. 269 КПК України); 3) надати слідчому право самостійно застосовувати такий запобіжний захід, як особисте зобов'язання; 4) доповнити КПК України таким способом отримання доказів, як прийняття доказів у випадку їх добровільного надання юридичними чи фізичними особами з власної ініціативи та регламентувати процедуру їх оформлення та долучення до матеріалів провадження в якості доказів за постановою слідчого, прокурора; 5) передбачити обов'язок слідчого виносити вмотивоване рішення у вигляді постанови у випадку відмови у наданні доступу до матеріалів у порядку ст. 221 КПК України для забезпечення можливості її оскарження до слідчого судді, для чого передбачити у ст. 303 КПК України право на таке оскарження.

У підрозділі 3.3. «Механізм взаємодії слідчого з прокурором та слідчим суддею, їх недоліки та шляхи вдосконалення» встановлено, що законодавець не завжди чітко визначає форму та порядок такої взаємодії, у зв'язку з чим аргументовано необхідність передбачити у КПК України: а) порядок офіційного отримання дозволу прокурора на проведення таких слідчих дій, як освідування, ексгумація трупа, контроль за вчиненням злочину наступним чином: слідчий звертається з клопотанням про проведення відповідної слідчої дії до прокурора, який невідкладно або протягом доби повинен його вирішити та винести відповідну постанову; б) механізм оскарження постанови про відмову прокурора у задоволенні клопотання слідчого до прокурора вищого рівня через керівника органу досудового розслідування; в) порядок ініціювання рішення прокурора про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування, про закриття кримінального провадження з відповідних підстав також шляхом подання відповідного клопотання слідчим, яке повинно бути розглянуте протягом трьох днів з моменту його подання; г) порядок отримання ухвали слідчого судді про примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи на досудовому розслідуванні аналогічно з правилами, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи; д) конкретизацію положення ст. 290 КПК України стосовно доручення прокурора щодо відкриття матеріалів досудового розслідування, яке повинне бути надане лише у письмовій формі.

У підрозділі 3.4. «Взаємодія слідчого з керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами» досліджено проблемні аспекти різних форм взаємодії слідчого з керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами.

Констатовано відсутність у КПК України правового механізму вирішення процесуальних спорів (конфліктів) між слідчим та керівником органу досудового розслідування та підтримано пропозицію І.В. Глов'юк доповнити параграф 3 Глави 26 КПК України положенням про можливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу досудового розслідування. Також запропоновано врегулювати процедуру отримання відповідного погодження керівника органу досудового розслідування на проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації шляхом звернення до нього з відповідною постановою, яка повинна бути розглянута протягом трьох днів.

Встановлено, що основною формою взаємодії слідчого з оперативними підрозділами є надання слідчим доручень на проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій. З метою підвищення ефективності такої форми запропоновано передбачити у КПК України право слідчого порушувати перед прокурором питання про притягнення працівників оперативних підрозділів до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання процесуальних обов'язків.

Аргументовано доцільність закріплення у КПК України норми про зобов'язання керівників оперативних підрозділів надавати максимальну допомогу та сприяння у проведенні невідкладних процесуальних і розшукових дій протягом трьох діб з моменту встановлення факту вчинення кримінального правопорушення або отримання заяви чи повідомлення про це.

Доведено необхідність регламентації існуючої та широко застосованої на практиці форми взаємодії слідчого і оперативних підрозділів – створення та діяльність спільних слідчо-оперативних груп, що, в свою чергу, створить правове підґрунтя діяльності цих груп у кримінальному провадженні та забезпечить від виникнення проблемних питань щодо допустимості зібраних ними доказів.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у формуванні концепції процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні, а також внесенні відповідних пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України у цій сфері. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Слідчий повинен бути центральною і головною фігурою досудового розслідування, який відповідає за всебічність, повноту та об'єктивність

дослідження обставин кримінального провадження. Проте діючий КПК України не досить чітко регламентує процесуальне становище слідчого, значно звужує його повноваження і обмежує його самостійність у прийнятті процесуальних рішень, що на практиці часто призводить до затягування досудового слідства та його неефективності.

2. Слідчий у кримінальному провадженні реалізовує по суті дві кримінально-процесуальні функції, які є процесуально сумісними та не порушують принципу змагальності. Основна його функція полягає в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, у встановленні обставин, що мають значення для законного й обґрунтованого вирішення кримінального провадження. Та інша функція, яка починає реалізовуватися з моменту повідомлення певній особі про підозру і завершується (для слідчого), складанням обвинувального акту, – це обвинувачення.

3. Під процесуальною самостійністю слідчого слід розуміти загальне положення досудового розслідування, що є засобом реалізації принципу всебічного, повного та неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, яке полягає у повноваженнях слідчого самостійно на підставі свого внутрішнього переконання та керуючись законом починати досудове розслідування, визначати напрямки розслідування, приймати відповідні процесуальні рішення та вчиняти дії, пов'язані з розслідуванням кримінального правопорушення, застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, за винятком випадків, коли законом передбачене отримання на це згоди (рішення) прокурора чи дозволу слідчого судді, визначати порядок і послідовність проведення цих процесуальних дій та нести повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення (застосування), а також відстоювати (захистити) ці повноваження передбаченими КПК України засобами.

4. Значення процесуальної самостійності слідчого полягає в тому, що вона є неодмінною умовою ефективного, всебічного, повного та неупередженого розслідування, оскільки тільки процесуально самостійний слідчий здатний всебічно, повно та неупереджено встановити всі обставини кримінального провадження, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень, і тим самим забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

5. Зміст процесуальної самостійності слідчого складають наступні елементи: 1) повноваження слідчого оцінювати всі докази та приймати процесуальні рішення на підставі свого внутрішнього переконання; 2) наділення слідчого самостійними процесуальними повноваженнями; 3) повноваження слідчого самостійно визначати напрямки розслідування, порядок і послідовність проведення процесуальних дій та нести повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення; 4) механізм взаємодії слідчого із прокурором, керівником органу досудового розслідування, слідчим суддею та оперативними підрозділами; 5) повноваження слідчого приймати процесуальні рішення та пред'являти законні вимоги, що є обов'язковими

для виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами; 6) повноваження слідчого проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії на території, що знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування, який зобов'язаний її виконати; 7) право слідчого відстоювати (захистити) свою процесуальну самостійність передбаченими законом засобами.

6. На слідчого як на основного суб'єкта розслідування кримінального провадження покладається обов'язок практичної реалізації засади всебічного, повного й неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, основною гарантією чого виступає як раз процесуальна самостійність слідчого. Елементами процесуальної самостійності слідчого, які мають забезпечувати всебічність, повноту та неупередженість розслідування є повноваження: починати досудове розслідування; самостійно визначати напрямки розслідування; приймати процесуальні рішення у кримінальному провадженні; самостійно визначати порядок і послідовність проведення слідчих та інших процесуальних дій; проводити оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням.

7. Внутрішнє переконання слідчого як принципове положення, що складає підґрунтя для формування його процесуальної самостійності у кримінальному провадженні, має відповідати наступним вимогам: 1) виходити з всебічного, повного і неупередженого розгляду всіх обставин кримінального провадження; 2) базуватися на доказах, зібраних у встановленому законом порядку; 3) докази мають бути перевіреними з точки зору належності, допустимості, достовірності; 4) кожний доказ має бути розглянутий окремо та в сукупності з іншими доказами; 5) ґрунтуватися на положеннях кримінального процесуального законодавства.

8. Основний прояв процесуальна самостійність слідчого знаходить у наданих йому законом процесуальних повноваженнях. Від обсягу наданих слідчому самостійних процесуальних повноважень залежать стан та межі його процесуальної самостійності. Тому з метою покращення сучасного стану правової регламентації процесуальної самостійності слідчого запропоновано внести наступні зміни і доповнення до чинного КПК України: до частини першої ст. 214 (передбачити повноваження слідчого за кожною заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення виносити протягом 24 годин з моменту реєстрації такої заяви чи повідомлення вмотивоване рішення, а саме, постанову про внесення чи відмову у внесенні відомостей до ЄРДР про кримінальне правопорушення з обов'язковим повідомленням про це учасникам провадження); до частини першої ст. 303 (встановити можливість оскарження факту незаконного початку кримінального провадження з подальшим вилученням даних з ЄРДР); до ст. ст. 241, 268, 269 (надати слідчому повноваження самостійно приймати рішення про проведення таких

процесуальних дій, як освідчення особи, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та спостереження за особою; до частини четвертої ст. 176 (надати слідчому повноваження самостійно застосовувати такий запобіжний захід як особисте зобов'язання); до частини другої ст. 93 (передбачити такий спосіб отримання доказів, як прийняття доказів у випадку їх добровільного надання юридичними чи фізичними особами з власної ініціативи та регламентувати процедуру їх оформлення).

9. Досягнення завдань кримінального провадження на досудовому розслідуванні неможливо без якісної, налагодженої, законодавчо врегульованої взаємодії слідчого із прокурором, керівником органу досудового розслідування, слідчим суддею та оперативними підрозділами. Саме у взаємодії проявляється процесуальна самостійність слідчого, тому зважаючи на звуження повноважень слідчого та обмеження його самостійності у прийнятті процесуальних рішень, це вимагає від нього підвищення ефективності такої взаємодії задля всебічного, повного, швидкого розслідування кримінального правопорушення. Зважаючи на те, що КПК України не завжди чітко визначає форму та порядок такої взаємодії, з метою гарантування процесуальної самостійності слідчого запропоновано внести конкретні доповнення до чинного КПК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого в умовах реформованого кримінального процесуального законодавства України / О.О. Кіпер // Вісник прокуратури. – 2015. – № 5 (167). – С. 68-77.

2. Кіпер О.О. Роль процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження / О.О. Кіпер // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 3. – С. 145-154.

3. Кіпер О. О. Деякі шляхи підвищення ефективності взаємодії слідчого з оперативними підрозділами як засобу посилення процесуальної самостійності слідчого / О.О. Кіпер // Вісник кримінального судочинства. – 2016. – № 5. – С. 41-47.

4. Кіпер О.О. Розширення самостійних повноважень слідчого як основного вияву його процесуальної самостійності / О.О. Кіпер // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – № 1. – 2017. – С. 142-145.

5. Кіпер О.О. Механізм взаємодії слідчого з прокурором: недоліки та шляхи вдосконалення / О.О. Кіпер // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – № 1. – С. 169-173. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/1_2017/44.pdf

6. Кіпер О.О. Щодо вдосконалення механізму взаємодії слідчого із керівником органу досудового розслідування / О.О. Кіпер // Право і суспільство. – 2017. – №1. – С. 247-251.

7. Кіпер О.О. Щодо сучасного стану процесуальної самостійності слідчого за КПК України 2012 року / О.О. Кіпер // Правові та інституційні

механізми забезпечення сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2015 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. – Одеса : Юридична література, 2015. – С. 313-315.

8. Кіпер О.О. Посилення процесуальної самостійності слідчого як необхідна умова всебічного, повного й неупередженого розслідування / О.О. Кіпер // Актуальні проблеми кримінального права та процесу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 червня 2015 р.). – Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2015. – С. 132-135.

9. Кіпер О.О. Зміст процесуальної самостійності слідчого / О.О. Кіпер // Теоретичні аспекти організації досудового розслідування : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 4 грудня 2015 р.). – Харків : ХНУВС, 2015. – С. 380-383.

10. Кіпер О.О. Внутрішнє переконання слідчого як підґрунтя його процесуальної самостійності / О.О. Кіпер // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держав та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / Відп. ред. М.В. Афанасьєва. – Одеса: Юридична література, 2016. – С. 346-348.

11. Кіпер О.О. Щодо класифікації повноважень слідчого у кримінальному провадженні / О.О. Кіпер // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 3 березня 2017 року). – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. – С. 539-542. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nadpsu.edu.ua/images/nauka/naukovi_konferencii/arhiv/NADPSU_3_03_2017.pdf

12. Кіпер О. О. Механізм взаємодії слідчого з оперативними підрозділами: деякі недоліки та шляхи їх усунення / О.О. Кіпер // Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства (до 70-річчя д. ю. н., професора Аленіна Юрія Павловича) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 21 квітня 2017 р. / за ред. Г. О. Ульянової, І. В. Гловюк ; відп. за вип. І. В. Гловюк ; уклад. В. А. Завтур ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» [та ін.]. — Одеса : Юридична література, 2017. – С. 149-153.

АНОТАЦІЯ

***Кіпер О.О.* Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2017.

Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням інституту процесуальної самостійності слідчого на основі положень КПК України 2012 р. та матеріалів правозастосовної практики.

У дисертації розглянуто слідчого як суб'єкта кримінального провадження, його процесуальне становище у сучасному кримінальному провадженні України та функціональну спрямованість його процесуальної діяльності.

Досліджено сутність та значення процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні, встановлено її зміст та межі, а також роль процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження.

Проаналізовано існуючі проблеми реалізації та визначено перспективи вдосконалення наступних основних елементів процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні: внутрішнього переконання слідчого як підґрунтя його процесуальної самостійності; процесуальних повноважень слідчого як основного прояву його процесуальної самостійності; механізмів взаємодії слідчого з прокурором, слідчим суддею, керівником органу досудового розслідування та оперативними підрозділами.

Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК України у контексті посилення процесуальної самостійності слідчого у кримінальному провадженні.

Ключові слова: суб'єкти кримінального провадження, слідчий, органи досудового розслідування, процесуальна самостійність слідчого, процесуальний статус слідчого, всебічне, повне й неупереджене розслідування.

АННОТАЦІЯ

Купер О.А. Процесуальная самостоятельность следователя как гарантия всестороннего, полного и беспристрастного расследования в уголовном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2017.

Диссертация является первым в отечественной науке специальным комплексным исследованием института процессуальной самостоятельности следователя на основе положений УПК Украины 2012 г. и материалов правоприменительной практики.

В диссертации рассмотрен следователь как субъект уголовного производства, его процессуальное положение в современном уголовном производстве Украины и функциональная направленность его процессуальной деятельности.

Исследована сущность процессуальной самостоятельности следователя в уголовном производстве. Под процессуальной самостоятельностью следователя следует понимать общее положение досудебного расследования,

которое является средством реализации принципа всестороннего, полного и беспристрастного установления обстоятельств уголовного производства и заключается в полномочиях следователя самостоятельно на основании своего внутреннего убеждения и руководствуясь законом, начинать досудебное расследование, определять направления расследования, принимать соответствующие процессуальные решения и совершать действия, связанные с расследованием уголовного правонарушения, с применением мер обеспечения уголовного производства, за исключением случаев, когда законом предусмотрено получение на то согласия (решения) прокурора или разрешения следственного судьи, определять порядок и последовательность проведения этих процессуальных действий и нести полную ответственность за их законное и своевременное проведение (применения), а также отстаивать (защищать) эти полномочия предусмотренными УПК Украины средствами.

Установлено, что значение процессуальной самостоятельности следователя заключается в том, что она является непременным условием эффективного, всестороннего, полного и беспристрастного расследования, поскольку только процессуально самостоятельный следователь способен всесторонне, полно и объективно установить все обстоятельства уголовного производства, дать им надлежащую правовую оценку и обеспечить принятие законных и непредвзятых процессуальных решений, и тем самым, обеспечить выполнение задач уголовного производства.

Определены содержание и пределы, а также роль процессуальной самостоятельности следователя во всестороннем, полном и беспристрастном расследовании уголовного производства. Элементами процессуальной самостоятельности следователя, которые должны обеспечивать всесторонность, полноту и беспристрастность расследования, являются: полномочия начинать досудебное расследование, самостоятельно определять направления расследования, принимать процессуальные решения в уголовном производстве, самостоятельно определять порядок и последовательность проведения следственных и иных процессуальных действий, проводить оценку доказательств по своему внутреннему убеждению.

Проанализированы существующие проблемы реализации и определены перспективы совершенствования следующих основных элементов процессуальной самостоятельности следователя в уголовном производстве: внутреннего убеждения следователя как основы его процессуальной самостоятельности; процессуальных полномочий следователя как основное проявление его процессуальной самостоятельности; механизмов взаимодействия следователя с прокурором, следственным судьей, руководителем органа досудебного расследования и оперативными подразделениями.

Установлено, что основным проявлением процессуальной самостоятельности следователя являются предоставленные ему законом процессуальные полномочия. От объема предоставленных следователю самостоятельных процессуальных полномочий зависят состояние и

пределы его процессуальной самостоятельности. Поэтому с целью совершенствования современного состояния правовой регламентации процессуальной самостоятельности следователя предложено расширить круг его самостоятельных полномочий.

Сформулированы научно обоснованные предложения по внесению изменений и дополнений в УПК Украины в контексте усиления процессуальной самостоятельности следователя в уголовном производстве.

Ключевые слова: субъекты уголовного производства, следователь, органы досудебного расследования, процессуальная самостоятельность следователя, процессуальный статус следователя, всестороннее, полное и беспристрастное расследование.

SUMMARY

Kiper O.O. The procedural independence of an investigator as a guarantee of comprehensive, full, and impartial investigation in criminal proceedings. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate of Law Degree, specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic examination, operational-search activity. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2017.

The thesis is the first special complex research on the institute of the procedural independence of an investigator in the domestic science based on provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine 2012 and law-enforcement practice.

The investigator as a subject of criminal proceedings, its procedural status in the modern criminal proceedings of Ukraine and functional orientation of its procedural activity are examined in the thesis.

The essence and importance of investigator's procedural independence in criminal proceedings are investigated, its matter and limits are determined, as well as the role of investigator's procedural independence in a comprehensive, full, and impartial investigation of a criminal proceeding.

The current issues concerning realization are analyzed and an outlook of improving the main elements of investigator's procedural independence in criminal proceedings are ascertained: investigator's inner conviction as a basis for his procedural independence; investigator's procedural powers as main display of his procedural independence; mechanisms of investigator's interaction with a prosecutor, an investigation judge, head of the pre-trial investigation agency, and operational units.

Theoretically justified proposals and changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine on strengthening investigator's procedural independence in criminal proceedings are formulated.

Key words: subjects of criminal proceedings, investigator, pre-trial investigation agency, investigator's procedural independence, investigator's procedural status, full and impartial investigation.

Підписано до друку 11.09.2017 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1709-2а.

Видавник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.